

ШЫН

СОВЕТ ЗБИЛЕЛИНИНГ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯНЫНЧ ТЫВА ОБЛАСТЬ
БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТИНИНЧ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР
ДЕПУТАТТАРЫНЫНЧ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ
СОВЕТТЕРИНИНЧ ОРГАНЫ

№ 181 (4409) 1959 ч. сентябрь 11, пятница | Өртээ 20 коп.

Партия организациялары болгаш тараа дээш демисел

Тараа бүдүрерин көвүдөлдүр ху-
гайында партиянын кыйгырыныга
соруу кирген областын ажалчы чо-
нары Төрөөн чуртка 5 миллион 700
мун пуд тараа белектээр хүлээле-
ни күтседири дээш калбаа-биле де-
миселдири кырыккенир. Ол сорула-
ны күтседириге массаларын органи-
зациялары партия организацияла-
рынын, коммунистер бүрүзүнү а-
гы кол сорулгазы болур.

Тарааларын сыпка каткадып, то-
латпай, доктукта, долуга алыспай,
бүрүнү-биле чидирит чокка ажаап
алыр чорук үстүндө хүлээлени
күтседири хандырар. Кезилдени
тавычалар бастырылганын бол-
гаш ажаап алышкынын өске-даа
чорудууларынын үстүндө бичи-
ла ооздашкын дүжүт чидирит-
ти таварыштырар. Оон ужурунда
дүжүт ажаап алышкынын ажал-
дарын, тараа белектелди эң дүгүн
чорудар кылдыр тараажыларын,
механизаторларын күштерин бол-
гаш күш-ажылын ыңчаар органи-
зациялары партия организациялары-
нын чутуга хүлээлени.

Дүжүт ажаап алышкынын болза
партия организациялар секретары-
ларын, колхозтар удуруткучуларын,
көдөниң бүгү коммунистериниң
шнитирлерин, организациячы ажал-
чурунда, хүлээлени чидиритки-
ни күтседири дээш демиселге ки-
жилерин шын организацияларын не-
геп турар. Дыка хей партия органи-
зациялары массаны күтүн дүжүт
ажаап алышкынын багай эвес
организация келген.

Ылаңгыя Сүт-Хөл партия органи-
зациялар тараажылар, механизатор-
лар ортузунга организациячы ажал-
дын элөөн экижиптенин оң рай-
онун колхозчулары сентябрь 5-ке
чидир бүгү тараа култураларын
60 ажал куузуз кезип, оон 90
ажал куузуз бастырып алган. Ол-а
хуусада областын өске районнары
күрүнге тараа белектээр хүлээле-
рин ортууа-биле 28,7 хуу күт-
сеткен турда, Сүт-Хөл 80 ажал хуу
күтсеткен. Районун Киров атыг,
«Ишкни» колхозтарынын ажал-
ишчилери ол хүлээлени 100 хуу
күтсеткен, өске колхозтары мур-
наа чорук ында партия органи-
зациялары болгаш коммунистериниң
органациячы ажалынын эки түнө-
ли болур.

Тараажылар, механизаторлар ор-
тузунга социалист чарытты кал-
барты партия организациялары
чутуга хүлээлени. Бо ажалды
Чөө-Хемчигин «Большевик», Каз-
Хемин Ленин атыг болгаш Чаа-
Хөлдүн Ленин атыг колхозтары-
да партия организациялары боттуг
уудуруп, коммунистерин ажаап
алышкынын харымсалгалыг учас-
токтарында быжылаан болгаш агит-
коллективтерин ажалын бедик де-
неде тургускан. Социалист ча-
рытты түнөли бригадаларга беш
хонук бүрүтүнө, түс-түс кижилер
аразынга хүн бүрүдүр, мур-
накчыларын илередиң турар.

Хову тураларда ажал-ишчилер-
ниң, ылаңгыя дүжүт ажаап алыш-
кынын дузалажыры-биле хоорай-
лар, суурлардан келген ажалчы

Ийн хүлээлге күтсеттинген

СЭКП-ниң XXI съездининг шнитирлеринге соруу кирген Таңды
районун Сталин атыг колхозунуң колхозчулары күрүнге тараа сара-
зынын планын сентябрь 7-де хуусаа бетинде 101,5 хуу, дүнтүүн—100
хуу күтсеткен болгаш пландан амыр бир тонна дүнтү, 100 тонна та-
рааны Төрөөн чуртка берген.

Таңды районун Сталин атыг
колхозунуң тараалаң шөдөринде
ажал хайныгып турар. С. Ойдуу-
аңың удурутканы № 2 хову бригаданы
Онгар-Ховуда ажалдап турар. Механи-
затор Николай Дөңтүр хүн онал-
дазын 220 хуу күтседиң, мурнакчы
болуп турар. Механизаторун мур-
накчы ажалын оон комбайнында кы-
чыл тукучуга илерейлел турар.
Олег Васильев, Егор Кузнецов ишкаш
хүн оналдазын 150—200 хуу күт-
седиң турар механизаторлар бри-
гада хей.

СЭКП-ниң ам болур Пленумунга
чидириткиниң ужуражы дээш сен-
тябрь 20-де күрүнге 1 миллион

708 мун пуд тарааны кинер деп
районун тараажыларынын хүлээле-
генин хуусаа бетинде күтседириге
бригаданың кезигинери боттары-
ниң салымшынын кинер. Колхоз
күрүнге тараа садарынын планын
сентябрь 7-де 101,5 хуу күтсеткен.
Тараажылар 100 тонна тарааны не-
мей садар хүлээлени алган.

Бригадада хана солунун, агит-
хуузуларын доктаамал үндүрүп,
мурнакчыларын дуржулгазын чы-
рыдып турар. Механизаторлар сен-
тябрь 15-те тараа кезилдени доо-
вар дээш бедик көдүрүшкүнүг
ажылдап турар.

ДУЖУТ АЖААП АЛЫШКЫНЫН БОЛГАШ ТАРАА БЕЛЕТКЕЛИН МУРНАКЧЫЛАРЫНЧ ҮЛЕГЕРИ-БИЛЕ

Областа эң баштай Сүт-Хөл район

Партиянын область
комитетинге
Область Соведининг
күүскомунга

Партиянын Сүт-Хөл райкомунга
Район Соведининг күүскомунга

Сүт-Хөл районун эр, херээ-
жен колхозчулары болгаш ме-
ханизаторлары күрүнге тараа
садарынын планын хуусаа бе-
тинде, сентябрь 9-та 100,8 хуу
күтседиң, азы 61 мун 488 пуд
тарааны күрүне шыгжырыны-
га кинирген. Күрүнге тараа
садары үргүдүлөп турар.
Партия райкомунун секретары
С. СЕВЕН.
Райкүүском даргазы
М. ДОРЖУ.

Күрүнге тараа садарынын талазы-биле алган социалист хүлээлге-
зин хуусаа бетинде 100,8 хуу күтсеткени дээш партиянын область коми-
теди болгаш облкүүском Сүт-Хөл районун эр, херээжен колхозчуларын-
га, механизаторларын болгаш негээ ажал-агынын тусай эртемиңге-
леринге база бүгү ажалчы чоннарынга байыр чедирип тур. Сүт-Хөл
районун ажал-ишчилери Төрөөн чуртка улам хей тарааны дүжүр,
1960 чылдын часын тарылгазынга эки шынарлыг үрөзинерин уур,
эйт, сүт, дүк садар, бөдүүн болгаш шытыг чөмөр белектээр, аңгыс ан-
дарар талазы-биле хүлээлгезин күтседиң, мал кыштагыдышкынын
үлөгерил белектенир дээш бүгү хемчеглерин алыр, оон-биле СЭКП ТК-
нын ам болур Пленумунга болгаш Совет Тываның 15 чыл оюнга
телептиг ужуражышынын хандырар деп идегелин партиянын область
комитеди болгаш облкүүском илередиң тур.
СЭКП ОБКОМУ.

ОБЛКҮҮСКОМУ.

СҮТ-ХӨЛЧҮЛЕР СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

Сүт-Хөл районун тараажылары
болгаш бүгү ажалчы чоңу партия-
нын XXI съездининг төөгүтү
шнитирлерин амыдыралга ботта-
дырышпаан, СЭКП ТК-нын ам болур
Пленумунга база Совет Тываның 15
чыл оюнга чидириткиниң ужура-
жы дээш социалист чарытты кал-
барткаш, күрүнге тараа садар пла-
нын областа бир дугарында, сен-
тябрь 9-та 102,6 хуу күтсеткен.
Ол болза эртен чыдагызында
чарык ай бурунгаар күтсеттинге-
ни ол.

Дүжүт ажаап алышкынын
болгаш күрүнге тараа садар пла-
нын күтседириң баштайгы хүнө-
ринде улуг чөтпестер, организацияг
эвес чоруктар турза-лаа, районун
партия, совет болгаш көдө ажал-
агы органы, колхозтарынын баш-
таар черлери оларын өдөр дугайы-
да боттуг хемчеглерин ап чоруткан.

Тараажыларын ортузунга пар-
тиянын агитас-массалыг ажалын
күтседириң, коммунистериниң,
комсомолчуларын, район болгаш
көдө Советтериниң депутаттарынын
таза өске-даа активтерин күтүн
лайыштыр тургусканы ажалга че-
динкини хандырар. Ылаңгыя
мал ажалынын продуктуларын бү-
дүр болгаш күрүнге садарын кө-
вүдир талазы-биле бо чыдам
ийиниң каваралында Сибирь зонамы-
га бирги чери алганы дээш бистин
областа РСФСР-ниң Министрлер
Чөгүленин тывыскан ишчилер
Кызыл тутун областың мурнакчы
малчыларын чөвүлөдү хуралын
га хүлөп алганын, ол хуралын
киржишчилерин кыйгырыны чер-
герге ажалчы чоннарын хуралда-
ныга таныштырган чорук оларын
политиктиг болгаш күш-ажылын
идеяйин улам хайныктырган. Ы-
лаңгыя олар күрүнге тараа садар
планын сентябрь 20-де күтседиң
дээш сөзү ээлеп, харын-да каш хо-
нуу бурунгаар күтсеткенер.

Оон соонда ажаап алышкы
ажалынын темизин дүгүдөң,
тарааның чидирит мурнукузундан
эвээжөн. Сентябрь 10-га чидир
районда тараа култураларын
70,2 хууу кестинген, а бастырынга
72,1 хуу болган. Ылаңгыя эң Най-
дыл даргалан «Ишкни» көдө
ажал-агы артели ажаап алыш-
кынын өске колхозтардан арык ор-
ганизастыг чоруткаш, күрүнге та-
раа садар планын сентябрь 4-те, өске
колхозтарын мурнап күтсеткен.
Ол артелиде мал чөмөрүнүн беле-
ктелди да чидириткиниң чорутту-
ган. Колхоз ситен белектелени
планын 112,8 хуу, силос салым-
шынын планын 105,8 хуу күтсе-
кен болгаш 275 тонна саванын са-
рааттап алган. Ол ышкан Киров а-
тыг колхоз күрүнге тараа садар
планын база мурнап күтсеткен,
кезилдени темизин дүгүдөң.
Иналза-даа бо колхозта тараанын
чидирит улуг болуп турарын де-
мектезе чогутур.

Тараа ажаап алышкынын
фронтунда мурнакчыларынч хү-

ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-би-
биле). Улут-Хем районун Жа-
нов атыг көдө ажал-агы арте-
ли бо чылын малга быжыг чөм
суурну тургузар айтырыгы мур-
нуку кайы-даа чылдардан арык
организастыг чорутканынын түн-
өлине ситен белектеленин пла-
нын сентябрь 8-те 106 хуу, силос
салымшынын планын 102 хуу
күтсеткен.

Эң Колдуракка удуруткан комсо-
молчу-аңыктырын 10 кизи сос-
тавтыг эвээжү Улут-Алаакты
терек ситенин кезип, болеринге
оонд күженишкенин амыдаан.
Артели баштаар чери мал чө-
мөрүнүн белектеленин 12 кизи-
лиг эвээжү арыгдан болгаш си-
ген белектел уламчылап турар.
Оон аңгыда артели бо чылын
күрүнге дүк садар планын 100
хуу күтсеткен. Хой агараашкы-
ны болгаш чуудазы база дооту-
ган.

рөөлени өзүп турар. «Бора-Тайга»
колхозта «С-6» комбайн агрегаты
(комбайнери эш Д. Дега, «ДТ-54»
тракторун трактористи эш О. Очур-
оол) 300 гектар черин таразын
дөрт комбайнашкын-биле ажаап
алган. Ук агрегат хүн бүрүнү
элчег оналдазын 150—200 хуу
күтседиң турар. Ол колхозта И. Ки-
сымдак, К. Очур-оол, Киров атыг
колхозта Дундрик, О. Доржу, «Иш-
кни» колхозта Шугут, Дыртыл-
оол, «Алдан-Маалыр» колхозта Б. Дон-
гак, М. Дамба болгаш оон-даа өске
комбайнерлер, трактористер бот-
тарынын элчег оналгаларын 150—
185 хуу күтседиң турарлар.

Боттарыга быжылаан тараа
култураларынч участктарында
бедик дүжүт дээш кызымалкай
ажылдаш, багай эвес дүжүтү
алган сугарыкчылар колхоз бүр-
үндө бар. «Алдан-Маалыр» колхоз-
туң сугарыкчызы эш М. Экер-оол
58 гектар кызыл-тас участогунуң
га бүрүндө 20 центнер, «Бора-
Тайга», «Ишкни» колхозтарда эштер
О. Бузак, М. Базыр-оол кызыл-
тас участоктарынын гектар бүр-
үндө 18 центнер дүжүтү өстүр-
гөнер.

Күрүнге тараа садар хүлээлени
хуусаа бетинде күтсеткени бистин
баштайгы күш-ажылы чидиритки-
нис болур. Иналза-даа анаа оо-
жургаар аргыс чок. Бистин мур-
нуушта шнитирлеттинген алы-
рылар ам-даа хей. Хамыктын мур-
нууда артык тарааларын сентябрь
20-ден бөр бүрүн кезип алыр, та-
рааның чидирит болдурбас дөш,
мал чөмөрүнүн белектеленин пла-
нын дары күтседиң дээш бүгү хем-
чеглерин алыр херек.

Оон ылай картофель ажаап
алышкынын организацияг чорутар,
пөдөдө саванын бүрүн сараат-
тап алыр болгаш күсүк аңгыс
аңгыс аңгыс планын күтседиң, ке-
лди чыдам тарылгазынга четчир
үрөзинерин уруп алыр дөш, мш-
каш чутуга ажалдарын бичи-даа
соңгаралтап, ханы утда чорудар
ужурут бис.

Мал ажалынын мурнууда ам эң
чутуга сорулга болза кыштагыла-
мынга белектел болур. Кыштаг бүр-
үндү белектелени болгаш мал ажал-
ынын чаа туудулары октябрь 10-
нун бетинде доозар дээш колхозтар
баштаар черлери болгаш көдө Со-
веттер организацияг хемчеглерин
алыр ужурут. Борта чутуга мал-
чыларын күтүн эвээжүлөөр эвес,
харын кыштагаар белектээр тускай
кижилерин оларга дузалаштыр чо-
рутса чогутур.

Мал ажалынын продуктуларын
бүдүрерин көвүдөлдү, күрүнге
садарынын чыл планын хуусаа бе-

тинде күтседиң сорулганы чедирит-
киниң шнитирлер дээш бүгү
хемчеглерин алыр. Бо талазы-биле
областын өске районнарында хо-
жулап болбас.

Күрүнге тараа садар планын
хуусаа бетинде күтсеткен баштай-
гы чидириткини быжылашпаан,
бисте күтсеттиней хожулап ту-
рар ажалдарын чидит алыр дөш
районун бүгү ажалчы чоңу улам
күженишкенин амыдаар ужу-
рут.

М. ДОРЖУ.

Сүт-Хөл райкүүскомун даргазы.

Аңгылап ажаап алыр органы чугулалап көрбөй турар

1959 чылдын чаагай дүжүдүнү
ажаап алышкынын Барыш-Хемчиң
районда дыка саадап турар. Сен-
тябрьнын 5-ке чидир тараа култу-
раларынчүтүл 43 хууу кестин-
ген. Оон кол чыдагызын чү-
дө дөш, көдө ажал-агы миш-
наларын дүжүт ажаап алышкы-
нынга багай белектелени, механиз-
аторларынч болгаш тараажылар-
нын күш-ажылын чөтпестер органи-
застап турарында.

Дүжүт ажаап алышкынын ыла-
нгыя «Барыш» совхозта (директору
эш Тугер, партия организациянын
секретары эш Мадырыкчи), «Ки-
зыл тараачын» колхозта (даргазы
эш Минчаа, партия организациянын
секретары эш Экер-Сары) өдө-
не саадап турар. Тарааны кыска
хуусаа чидирит чокка ажаап алы-
рынын өдө-не депшигелер аргазы—
аңгылап ажаап алышкынын рай-
онун «Большевик» колхозта өске
көдө ажал-агы артелидеринде
болгаш «Барыш» совхозта чутуга-
лап көрбөй турар. Совхозтуң ди-
ректор эш Тугер тарааны аңгылап
ажаап алыр талазы-биле эртен чы-
лын районга, бүгү областа эгелеки
болган. Иналгаар, аңгылап ажаап
алыр органы эш Тугер, совхозтуң
агроному эш Шипер-оол олар бо
чылын барык херекке албай не-
ген болгаш сөөгү үдө сөксаткан-
нар.

«Совет Тываның 5 чылы» көдө
ажал-агы артелиде (даргазы эш
Чулууд, партия организациянын
секретары эш Даржаа) кестинген
500 ажал гектар тараанын чүтүл
110 гектар аңгылап ажаап алыр
ага-биле кестирген. Районда дүжүт
ажаап алышкынын СЭКП райко-
мунуң бюрозун болгаш райкүү-
комунуң талазында удурутп тура-
рында улуг чөтпестер бар. «Тара-
ны аңгылап ажаап алыр үеи ам

Дүжүт ажаап алышкынынга болгаш мал чөмөрүнүн беле-
ктелени бедик көрүтүлгө чидип ап турары дөш СЭКП Би-
Хем райкомунуң болгаш райкүүскомунуң кийрип келгенин баураар
дараазында мурнакчыларын областың Хүндүлел самбыразынга
кирер:

«Искра» колхоз

И. Каптырев—мал чөмөр белектээр эвөөнүң удуруткучу,
хүн бүрүнү нормазын 115—120 хуу күтседиң турар.
Ф. Кузнецов—«С-3» комбайн-биле тарааны бөлдүрүп басты-
рар нормазын 120 хуу ажал күтседиң турар.

«СЭКП-ниң XX съезди» колхоз

М. Черник-оол—тракторун ситен кестирер машинамы-биле
элчег оналдазын 150 хуу күтседиң турар.
Д. Сандый—аңгылап ситен кестирер машинамы-биле нормазын
140 хуу күтседиң турар.

«Век» совхоз

Г. Давыдов—«Беларусь» тракторга ийн жатка-биле хүнде 45—
50 га тарааны кезип, нормазын 170—200 хуу күтседиң турар.
Н. Толстик—«ДТ-20» тракторга ситен кестирер машина-
был хүн нормазын ийн каттап ажал күтседиң турар.

«Кызыл тараачын» колхоз

М. Сарыг-оол—сиген белектээр эвөөнүң удуруткучу, оон
эвөөнү нормазын 130—140 хуу күтседиң турар.
Г. Михеев—«С-6» комбайн-биле тарааны тавычалай кезери-
ни нормазын 120—130 хуу күтседиң турар.

«Тилеке» колхоз

С. Кара-оол—сиген сарааттап хүн нормазын 150 хуу күтсе-
диң турар.
М. Седип—сиген бөдөр нормазын хүн бүтү 130 хуу күтседиң
турар.

эрткен» дээр үндөдүн чок шын эвес
хөнгө совхозтуң болгаш чамдык
колхозтарын удуруткучулар алыс-
кан турар, СЭКП райкомунуң бюро-
зу ол удуруткучуларынч шак ында
хоралыг бадтыканын чогуту үнө-
де сый шаппаан болгаш аңгылап
ажаап алышкынын ойталаа
ажылдакчыларга шын уламын-
кынын ол-ла дораан бербөөн. Сов-
хозтуң директору эш Тугер, агроно-
му эш Шипер-оол, «Кызыл тараа-
чы» колхозтуң даргазы эш Минчаа
оларынч талазында дүжүтү аңгы-
лап ажаап алырын херекке албайн
турар дугайында айтырыгын СЭКП
райкомунуң бюрозунга чүтүл сен-
тябрьнын 7-де чуталажып көргөн.
«Барыш» совхозтуң болгаш район-
нуң чамдык колхозтарынын дөрт ке-
зинишкын-биле ажаап алган, сен-
тябрьнын 6—7-де тараа хүлөө
алыр пунктта өккелген тараалары-
ның шыгы 19 хууу ажал болган.

А «тарааны аңгылап ажаап алыр
үеи ам эрте берген» дээр хоозун
бадтыккадың үндөдүн чогу ол факт
херечилеп турар.

Тарааны ажаап алырын эгелең
үе чамдык колхозтарга чедип кел-
ген турда, райкүүскомун даргазы-
нын ораакчызы, районун көдө
ажал-агы инспекциянын, на-
чалыгы эш Коблов кыдыг-даа
чыдагаан чокка дүжүт ажаап
алышкынын саадап, тарааны
аңгылап ажаап алырычче кичээ-
гыл салбайн турган. А партия рай-
комунуң бюрозун оон-биле эптежип
келген. Районун харымсалгалыг
чамдык ажалдакчылар колхозтарга
баргаш практиктиг дузаны шоолут
чедирейн турда, СЭКП райкомунуң
бюрозу, оон бирги секретары эш
Алдын-оол ында ажалдакчыларга
негедени кошкак тургускан. Чи-
жээ, райкүүскомунуң даргазы эш
Сендаж, районун көдө ажал-

агы инспекциянын начальниги
эш Коблов олар хүнүң-не эртеңи-
ниң 10—11 шактарда колхозтарга
чиким машиналарынч хал үнөш, ке-
жээкиниң 6—7 шактарда бажыла-
рычче эеп чанып кезип турар. Дү-
жүт ажаап алышкынын үстүндө
ында кевиринг командировкала-
шынын ажалы эвөөн дөдөдүн би-
лип алыр берге эвес.

Тарааны чидирит-биле демисел-
ди районда чөтпестер организациян.
Ылаңгыя «Комсомол 30 чылы»,
«Большевик» колхозтарын, совхоз-
туң чинге-тараа тараан шөдөринде
чидирит улуг болуп турар. Чамдык
колхозтарда комбайнар болгаш кө-
дө ажал-агынын өске-даа техни-
калык үрелип, 2—3 хүнөдө ажал
чок анаа туруп турда, Кызыл-Ма-
лыттың септелге-техника станция
практиктиг дузаны чөтпестер, ком-
байнарларынч үрелген кезектерин
септерин саадап турар.

Партияг масса-политиктиг бол-
гаш организациячы ажалды совхозтуң
болгаш чамдык колхозтарынч меха-
низаторларын, тараажыларынч
ортузунда чөтпестер чорудуп турар.
Хову шөдөдө ажал-ишчилер орту-
зунга хүн бүрүнү агитация ажал-
ын ылаңгыя совхозта, «Совет Ти-
ваның 5 чылы», «Кызыл тараачын»
колхозтарда чөтпестер чорудуп турар.
Ол ышкан Кызыл-Маалык АТБ-
зынын чылаачыларынч ортузунга
масса-политиктиг ажалды эң чавыс
денеде тургускан, дүжүт ажаап
алышкынын болгаш тараа бе-
леткелеринин үстүндө чылаачы-
ларынч сорулгазын дугайында айты-
рыг оларынч хуралыга чутала-
шып көрбөөн.

Тарааны чидирит чокка кыска
хуусаа ажаап алырынч депши-
гел аргазы—аңгылап ажаап
алышкынын районга калбаа-биле
чорударычче, дүжүт ажаап алыш-
кынында болгаш тараа белектел-
динде бар чөтпестерини шнитирлиг
чайладырычче улаңган тодоргай
хемчеглерин алыр партия райко-
мунуң бюрозундан, райкүүскомдан
негеттинип турар.

А. ДУГЕРЖАА,
«Шыны» тускай
корреспондентин.

АЖААП АЛЫШКЫН ДООСТУП ТУРА

АЛААК. (Телефон-биле) «Меже-
гей» совхоз дүжүт ажаап алыш-
кынычче областын өске ажал-агы-
ларынч алаан мурнап киргенини
ачызы-биле тараа култураларынч
кезилдени ам барык-ла доозуп ту-
рар. 7.300 гектар кызыл-тас, ар-
бай болгаш сула кестинген. Оларынч
иштинден 3.500 гектарын аңгылап
ажаар арга-биле ажаап алган. Ам
чүтүл 1100 гектар чинге-тарааны
кезер. 6630 гектар тарааларын басты-
рган.

Совхоз 3349 тонна тарааны кү-
рүне шыгжырынга уруп, күрүнге
е тара

Шилчир Кызыл тукту салбас дээш

Организацыя чоруп турар

Барыш-Хемчик районун «Бол-шевик» колхозу хой агарлашкынн организацыя чорудуп турар. Артель 6000 хой агарлашкынн Теректин хову аксында тургускан. Ында 7 хачылыг электроагрегат болгаш хол хачылыг колхозчулар ажилдап турар.

Во хунерде 1418 баш хойларын кыргып, оон 1004 кг дүктү күргөп саткан. Хой бүртүгүндө ортумак-биле 400—500 грамм агарын алган.

Электроагрегат хачыны-биле хой кыргып турар колхозчулардан Д. Очур, Халкыр-оол олар хүнде 60—60 хойларын кыргып, мурнакчы ажилдап турар. Хой кыргып агрегаты И. Дал-оол эки башкарып турар.

Колхозта партия организацыя кыргыдап пунктузун дозун, плакаттар-биле шимеп, агиткуудусту хүнүгүндүгү турар.

О. ВЕКЕН-ООЛ.

ХОЙДАН-НА 2,2 кг АЖЫГ

Сүт-Хөл районун «Бора-Тайга» колхозунун мурнакчы хойжуу Са-рытлар Самыаа колхоз тургусту-нанын бээр хой кадарын, чыл бү-рүдө хойну баш санын өстүрүп, оон эгитип, дүктү чоруп бидер таласы-биле шудургу ажилдап ту-рар.

Ол, 1948 чылда 250 баш хойну хүлээп алган, бо аразында колхозка 3000 ажыг башты өстүрүп берген.

Улуу-биле үнелээн

Сүт-Хөл районун «Алдан-Маа-дыр» колхозунун СЭКП райкомуну коллектив шэф бугаар мал че-мерин белеткеп эгезинден бээр ол ажылды организацыя чорудуп келген.

Коллектив үш удаа анаа барып шэфтөөш, сес аймак хүнүн ажи-дап, колхозка 18 тонна ситенин сарааткан, 12 гектар черип ситенин кескен, 2 ситос отырып ка-зып, бугун аштаан болгаш 250 тон-

Тарып боозадылга пунктузунда

Улут-Хем районун «Х Улут ху-рал» колхозунун шээр мал ферма-ларын 3000 баш хойну нарын дү-түг кошкарларын үрөш-биле тарып

Ондар Чыргал-оол — Сүт-Хөл районун «Ишкян» колхозунун хой ажилын фермазынын үчөгчиги. Ол бодунун хүлээлгезин ак-сетки-диг күтүсүп турар. Кыргыттыгын дүктү район төвөгке барып дуага-рын О. Чыргал-оол саадап чок кү-сөдип келген. Колхоз күрүгөтө дүк саадынын планын чаксы кыргыла-биле күтүсүпкөн болгаш күсүк кыргыла-биле ону дүк ажырган.

Чурута: үчөгчиги О. Чыргал-оол. Фото С. Феоктистову.

Өвүр районун ажил-агыйнын кол алдыр мал, оон иштине хой ажил болуп турар. Иччангаш хой-нун уксаанын экижидер чутула соруга кылдыр салдынып турар.

Тыва хойларын бээр дүгү кончүт өвөш болбай. Чүгүт хон өске ук-саанын кошкарларын-биле хайнак-таштырга оон салганы, продукту-ну, мөзү-шынны кандыг болу-рун кым сокуртагас деп. Ол-аа бүтү айтырарынын сокуртагаш, «Коммунизмче орук» колхозка бир хүн эскурсия кылдыр дугуруш-кан, чорупкан бис.

Колхоз даргасы эш Шаалы, зоо-техник эш Жирнов олар эскурсия-ларын өлдөк хүлээп ал, ажил-агыйнын байдалын эки таныштыр-ган. Колхозта нарын дүктүгү алтай уксаанын кошкарларын чыл өвөш, чүтүлө 40 хире, немей ам 5 кошкар-ларын садып алдыр деп турар. Кол-хозту организацыянындан бээр бо чылын он чыл болган. Чүртүгү ты-ва хойларын алтайнын нарын дүк уксаалыг кошкарларын-биле хайнак-таштыр ажилды 1956 чылда эге-лээн колхоз даргасы таныштыр-ган.

Баштайгы чылдын түнеленде 3000 хайнак хураганнар алдынган. Бирин салгалын ол хураганнарын бирээ-де 2,7 кг дүктү берген, а ыччаарда чүртүгү улут хойларын бе-зин чүтүлө 1 кг хире дүктү кыргы-кан.

«Коммунизмче орук» колхозта ам бирин салгалын 2943, ийгин салгалын 1255 баш хойлар болгаш хураганнар бар. Колхозтун нинти дозуну сады ам 11 муң ашкан, а

Мурнакчы хойжуу чыл санында хой-ларын кыштаан, күзүн бодунуң күжү-биле септеп ап, бо чылын 10 тонна ситенин кезип, белеткен.

С. Самыаа чеди чыл планын баштайгы чыл—1959 чылда хой бүртүгүндө 1,8 кг дүк алып хүлээген, 2,2 кг кылдыр ажыг күтүскөн. Ол, келир чылын хой бү-ртүгүндө 2,5 кг дүктү алырын хү-лээнген.

Ч. МОНГУШ.

Ленинград. Заводтун чедир турар ханазында «Ленин» деп атомнуг ледоколду турар турары. Оң та-лада аныак далайжылар: сүт дүвүнчө тускай хеп-биле

«БОРА-ТАЙГАН» ТУДУГЖУЛАРЫНДА

Сүт-Хөл районун «Бора-Тайга» колхозунун У. Назынг удурукан эр, херөөжөн тудугжулары 1959 чылда кердуген тудуг планынын күтүс-дип, Совет Тываның 15 чыл өмнүгү байырлыгына күш-ажылчы белек-теринг ужуражыр дөш күженин-киниг ажилдап турарлар.

Бригадада 77 эр, херөөжөн кол-хозчулар, процентиг бир автомаш-на болган 15 ажилчын алтар бы-жыгалтыган. Тудуг бригаданы бо чылын 3800 кубометр тудуг мыкы белеткээр планын 4100 кубометр кылдыр ажыг күтүскөн болган 975 кубометр дилит материалын бе-леткөөн. Колхозтун тудуг-септелге ажилдарына херөгелтеринг 50 муң туутубун ерттедип алган.

Колхозчу тудугжулар бо чылын 28 чуртталга бажынарын, кул-тура амдыралдыг болгаш еске-даа ажил-агыйнын өлөөн хой тудугла-рын кылдыр. Бригаданың ажил-и-чилери сентябрың эгезинге чедир чуртталганың 26 бажынарын ту-дугун дооскаш, ажилгалта кирип, эркен чылдарда чедир кылдырмай турган 20 бажынарын кырма, кладовкаларын кылган. 1800 хой кирер шээр малдын 6 кажааларын доозуп, хой тарып боозадыр чериң тудуг болгаш азы-чем магазин-ниң ханазын салып дооскан. № 1 хову бригаданың шаңында шы-ныглыг сарайын ажилгалта кирип, хлөб быжырап чериң болгаш чышар бажының тудуг дооскан.

Тудугжуларын аразында хүн бү-рүнүгү улут-нормазын бүдүн чартык, ийин катап ажыг күтүсүп турар мурнакчыларын саны өзүп турар. Чижээ, Х. Самдап, К. Семис-оол, Х. Серээ, өвөртүчү О. Биче-оол олар тудугта ак-сеткидиг ажилдап, кызымаккай чоруп күртүп турар-лар.

Чеди чылдын баштайгы чылы — 1959 чылдын тудуг планынын хуу-саа бетинде күтүсүп, тудугтар шы-нарын бидер дөш колхозчу ту-дугчулар бедиткен хүлээлгелерин ап, шудургу ажилдап турарлар.

М. ЧАРТАН-ХУНА.

Мал дойлап турар

Чда-Хөл районун «Найрал» колхозунун Чда-Хөл улуг, Ак-Тал, Кара-Тал деңизеринде 130 ажыг сарааттарын колхозчуларын болгаш Чда-Хөл сурунун чуртталга-ларын хуузада малы садып басып дойлап берген. Көдө Совет, колхоз

КОЛХОЗ БУДУРУЛГЕЗИНДЕ ХЕРЭЭЖЕННЕР

Колхоз будурулгезинин хөгжү-лгезинге херэеженнер улут күш бо-луп, ажил-агыйнын бүтү адырла-рында идепкейлиг кирип турар. Эрин районун «Чаа орук» колхо-зунун мал ажилында 134, тудугда 60, хову ажилында 18 херэеже-нер ажилдап турар.

Колхозчу херэеженнер харылап турары ажил участоктарына үе-геринг ажилдазын дөш күш-ажыл-ды мын организацыяны херэе-женнер чөвүлели (организацы эш Кунаажап) боттут кемчелерин ап турар. Бо чылдын чүтлө баштайгы чартында бейин херэеженнеринг ажилдап алган күш-хүннери 25,5 муң ашкан.

Колхоз будурулгезинде үр чыл-дарда ажилдап келген мурнакчы херэеженнер дыка хой. Чижээ, хой-жу өнөрмөк бо чылын төрөзүн 340 хондан 345 хураганнарын менди доктурган, оң кадарганы чүрт хонун бирээ-де 2,5 кг дүктү берген. Саанчылар Дежитпаа, Дип-чипаа олар боттарында быжыг-лаан инек бүртүгүндө сес айларда 750—800 кг сүтүгү сагган.

Херэеженнер чүтлө мал ажилы-да өвөш, еске-даа ажил участокта-рында идепкейлиг кирип турар. Ортумак школаның септелгезинге, ылангы 13 өрөөлдерин шукатура-лап, чутайларын, суурда медун-тунун, клубтун болгаш уруугар я-лизиң септелгезин кылдыр хер-эеженнер кол киришкен.

Эң эки арыт-шөөр суур дөш, колхоз-кооперация кезигинеринг улугеринг чуртталга бажыны дөш чарышты калбартырына херэеже-нер чөвүлели организацыя кемчел-лери чорудуп турар. Бо бүтү фак-тылар шунту-ла түвө чедикши-нин чоруп турар дөш ол өвөш.

Кижизидилге ажилын, ылаң-чы, удурулганын кошкак тургус-тунамындан четпестер ам-даа ба-

баштаар чери белеткеттинген мал чечин камзаар, быжыг кажаалар болгаш чуртталгаларын малын шыгын кадартыр дугайында кем-чег албайн келген.

Ч. САТ.

кирикчи В. П. Нестеров (солгай таласында) болгаш И. Черенна матрозу В. И. Спичкин. СЭТА-ның фотохрониказы.

Хайгааралдан дашкаарлаан

Эрин районун «Чаа орук» кол-хозунда эш Шидыраа эргелекчиинг көдө клубтун ажилы экижир ха-маачык, улам дорайтаан. Клубтуу ишти, дашты хиринг, шимеде де-рилдезин багыт кылган. Септелгени чоруткан деп санап турар хиреде септелгинг деп кижик көртүгү де-чаа чүтүлөр чок. Клубтун сандай-ларын хой кезип олтурар аргажок кылдыр үрелгилей берген, сонга-ларын шилдери бузук, а чамдык сонгаларда шилдер бейин чок.

Көдө клубтун ажилдакчыларында киноларын чогутур чарлаан шаңында эгелес, кино үнү турда үзүктел-дир, оон уламандан көрүктүлери үр манадыр, улут улустун кинола-рынче школчыларын болгаш назы четпезин бичи уруугарын кирип чо-рук шуут чаңыл болган.

Көдө клуб колхозчуларын база көдө интеллигенттеринг ортузу-на культу-массалыг болгаш поли-кижизидилгелг ажилдарын доктаа-мал чорударын оода болуп ужу-рут. Ийинг түрбүжө көдө клубтун штаттыг ажилдакчылары ол хүлээл-генин четпес күтүсүп келген. Ян-зы-бүрү темаларга айтырып болгаш харылар кезежелерин, көдө ажил-агыйнын мурнакчылары-биле ужу-ражыларын чыл эгезинден бээр чаныс-даа катап организацыаан.

Клубтун чанында тургускан белгү-нер ажилдап келген, клуб чөвү-лелинин кезигинери кам кижил, кынарыл деп чүвени оон эргелек-чиин бейин мынчага дээр иш-бис. Клуб чыл ажыг үенин шилдиге тускай планы чок ажилдап келген.

С. КОНСТАНТИНОВ.

«МЕННЭЭР» ЧОРУКТУН УРЖУКТАРЫ

Каа-Хем районун Бүрөн-Хемде «Бурунгаар» колхозтун мал ажи-лында дыка улут четпестер бар. Олар зоотехниканың ажилы ба-гай тургусканын үндөшлөтүп турар. Колхозта хойлар болгаш өшкүлөр бо чылдын март айлан бээр оодлап эгезинер. Иччалжак сен-табры айның 3-ке чедир хойларын хураганнары үстүмкөн. Оон ту-жук, бо чылын март, апрельде те-рөөн 466 баш кошкар хураганнар, бейин каданнара хевээр. Оон ийай база ыччаарда-ла төртүтүгүн 123 баш хуна айналарын чүтлө август 15-те үскөн. Шээр малдын кодани-рынга кошкар хураганнарын болгаш хуна айналарын үр тургускан зо-рук—тарып боозадыр арганы ажыг-лаар чорукту үскөн. Иччангаш та-рып боозадыр болгаш сула эдержил-ге-биле хойларын кандыг-бир кө-дүгөн эгит үеде, планын оодла-дып алып арга ам бодунамас апар-ган.

Колхоз баштайгы чартык чылда малдын четче үет санын база кыл-баан. Мал ажилында ревизия кыл-дып, ревизия комиссиязының ке-шигүнү эш Хемер-оол ук ажилын кадарчылар-биле кады кылдып эге-мүй бөзгө, колхозтун оралакчы дар-газы эш Кунаажы биле зоотехник эш Кудряцева олар коокады каан. Иччангаш малдын баш санында сан-тун таласы-биле чедер четпес чүтүлөр илередейн барган болгаш,

харын анаа бердинген. Зоотехник Кудряцева этке дужаар чыгып малды база шилдиге чокка чо-рудуп турар. Уксаалыг боос кара бени этке дужаары-биле үзүп ал-ган турда, колхозчу эш Даваалай ол бени чакырып артырып алган. Ук бе ам куунаан, ам бедик, шы-рык кууун өзүп турар.

Эш Кудряцеваның «меннээр» чо-руу еске-даа чүтүлдерин база кес-түп турар. Чижээ, бо чылдын фев-ралда айда хойку Бижикин аа-лынга барган, бир хойну өлүрткөш, керже хоорган кижилер-биле кады дойлап каан. Артан өйткөн үнгөн, кирген чери чок, хевээр барган.

Колхозчулар, оон иштине мал-чынар кыштагалдыкына белет-кел ажилын чорудуп турарлар. Ич-чалжак мал чеди-даа белеткен, кажаа-хоранын-даа септөөн, арыт-лаан чедер зоотехниктиг ажилы бе-зүлбейн турар. Эш Кудряцеваның «меннээр» чоруту, малчынар-биле арга-сүмө кылбазы, оларын орту-зунга ажил чорутпайн турары база малчынарнын хурадаларын, кезе-желерин артырып, активке дамыс-тааны — мал ажилында улут чет-пестеринг бир үер дөзү бооп турар. Иччангаш районун көдө ажи-агый инспекцияны бир хемчөөн алаа чогутур.

В. ВОЛКОВ.

АНЫЯК ШАХТЁР

Чөөн-Хемчик районун Бора-Хөл-де хөмүр даш шахтазынын аныак ажилчыны Седип-оол хөмүр даш кастырар ажилда хүн бүрүнүгү улут-нормазын үртүлчү 125—150 хуу күтүсүп турар.

Аныак шахтёр чүтлө эй санында оонашкан ажилчынын нарын ажыг күтүсүп турар өвөш, шахтаын хой-нинти ажилына база идепкейлиг кирип турар.

М. БЕГЗИ.

Чарыларын аңныр сезонунга белеткеп турар

Тожу районун «Май 1» колхо-зунун О-Хемде ийи фермазы бо чы-лын 1469 баш ийилери оларалдып семиртүп турар. Оон иштине 700 ажыг чарыларын 1959—1960 чыл-дарын аңныр сезонунга колхозчу аңчыларга мундурары-биле семир-түп турар.

Ферманың ажилдакчыларынын ийилерин эки таарыштыр оларалдып турарындан оларын күш-деңгилде-ин эки.

К. КУМАЯН.

ПОЛИНА ТЫРЫШНИНА

1948 чылдын күзүндө Ива-ново хоорайнын медицина техни-кумунга кирерин күзөөнненин саны дыка хой турган. Конкур-

ка эки түнелдерин алганнар орта өөренип болуп аргалыг. Иччалжа-даа Полина Тырыш-кина кирериниң шыгаладаларын

чедикшининг дужааган, бирин курска өөренип кирипкен. Дөрт чылдар бидиртпейн өртө берген. Өөредилге чери доозуп үнгөн кезек кижилер-биле кады Поли-на Тырышкина Тывага ажилда-ры-биле хапкан.

Областың кадык камгалап кил-дингине кээрге Полинаны ыраккы Эрин районунче ажилдаары-биле чорудупкан. Ол оон бээр бо хүн-перге чедир район амилгезинин лаборатория болуп ажилдап, бо-дунун хүлээлгезин ак-сеткидиг күтүсүп, хой-нинтин ажил-дарына идепкейлиг кирип ту-рар. Полина райкутукком чанын-да партия организацыяның агитатору, комсомолдун кезеж-ки чырыдышында өөренип ту-рар.

Полина Тырышкынының кызы-маккай күш-ажылын үнөөзүгү Э-рининиң ажилчы чоннары бо чы-лын район Советиниң депутадына-га сонгаанар.

Чурута: Полина Тырышкина ажилдап олур.

Сөзү болгаш фотоу Н. Суван-оолду.

Картофельдин дүжүдүн өй-шаанда ажаап алыр болгаш эки кадагалаар

Колхоздарнын болгаш совхоздарнын мурунда база бир харымсалгалыг соруга — картофельдин дүжүдүн өй-шаанда болгаш чидирит чексе ажаап алыр, ону шын кадагалаар ажал келген.

Чамдык алыштын күжү болгаш транспорт чедирит чекерге картофельдин бүтүрү саргарып, чепин кыты бажыкыкы чедир бүтүр бажырын манавайн ажаап алышкынны эрте агадесе болза күсүк соокка ону доңуруп болур. 1958 чылда Танды районун «Тилелге» совхозунга картофельдин ажаап алышкынны көчүт саздатканын түнелинде хөрүнгө-даа чыткан, алыр каскан-даа картофель соокка алыскан. Каян ону шыгашага урган соода доран ирип баксырап эгелен. Ол ажал-агыга картофельдин 40 ажыг хуузу ажалга чок болгон. Оң түнелинде бо чылдын картофель тарылганын совхоз бодунун үренин-биле хандыртмаан. Ол чылдын турда, картофельдин өй-шаанда ажаап алган, бүтү кыштын дүжүдүндө эки кадагалаан Улут-Хем районун «Күш-ажылдын хосту» колхозу үренин саттынарынга чарыдап үндүргөн.

Бистиң областың байдалдарыга картофельдин ажаап алышкынны сентябрь 15-тен орай эвесе эгелесе чогуур. Картофельдин аргалык-ла болза аас хүнерде ажаап алыр болгаш кургаг турда шыгашар. Ол чорук картофельдин ирип баксырап болгаш ажал-агыга аарыглардан чайдыйлар. Картофельдин чээ ажаагы өй-шым чепини кыты көчүт чыткан, чүт. Ол бичин-ле чүведен карталып, ойдуу баксырап болгаш аарыгларга таварыш болур. Моон ужурунда каскан картофельди кургаг агаарга 2—3 шакта кургадып, оон харын бажыкытыр чутула. Ол болгаш кир доңурактыг картофель шыгашага үр кадагалаттынмат.

Чижээ, Улут-Хем районун «Улут-Хал» колхозунга кургагын шыгаша картофельдин хай хуузу чалгаша үрелген болгаш чыл төңүзүндө оон барык шунтуу ирип баксыраан. Чөөн-Хемчик районун Ленин атыг колхозунга кыты бажыкыш болгаш чамдыктары соокка алыскан картофельдин шыгашага урганында доран үрелип эгелен, чазын көп оон дең кезин ажалга чок болган.

Үренин картофельди эки кадагалап алырынга ажаап алышкын соода ногаартыры улуг ажыктыг. Картофельди сери ааданга бирин кат кылдыр тарадыр чаткан, хонукта ийи азы үш катан аңдарып сайгарар. 7—10 хонук болганда картофельди чара кезинтерге оон картаның чүгө дашты эвес, харын иштинче өтүр ногаара берген болза ол ажал ам доңузган деп санааш, картофельди шыгашага урар. Ол үдө картофельдин чепинге химиктиг бүдүмелдер көндүзөр болгаш ирип баксыраар аарыгларга белен таварышпас болур. Ынчаар ногаарткан үренин дүжүтү алаа үренин 10 хуу ажил болур. Ындыг картофельди чүгө үренинге хергелээр боордан алгыда, кижиниң

даа, малдын-даа чепинге ажитлаары хоралыг.

Картофельди казар, бедер, сөөртүр болгаш шыгашага урар үелерде оон картан камнаары чутула. Карты бүтүр картофель эки кадагалаттынар. Ынчангаш картофель казар холдууда чепектерин, өске-даа техникалык бистерин ону үрей кеспес кылдыр таарыштырар чутула. Хөрүгүн байдальдыг таарыштыр көч-байын бистерин аргалык-ла болза хандыр алыр кылдыр таарыштырар.

Үренин уастоктарыга картофельди бөтүр алырын 3 корзиналарга чорудары чөлү чутула. Бир корзинанга машина-биле олутурунга ажитлаар 50—90 грамм деңизил, ийининге 90—100 граммдан ажыг деңизилгери, үшкүзүңгө одаура кестинген болгаш балыгланган азы үрмөк чепинг картофельди чымып алыр.

Ажаап алышкыннын үренинде каскан картофельди соокка дона бөрүндөн камгалаары эргежок чутула. Ону ол-ла каскан хүнүдө шыгашага урар азы кырын дүндөй бажырап херек.

Картофельди шалдардан сөөртүр чөтүр савага, чижээ, корзиналарга, шоодиларга, хандыктарга уруп алыры чутула. Шыгаша чөтө азы белеткек пунктунче картофельди чедирерде машинага анаа оваалай төп алырга оон чалгаша үренин кини 18,4 хуу, а савага уруп алганда чүгө 3,8 хуу болур.

Картофель шыгаша чөтөр баш удур септетинген, бөк-сагы аштагынган турар журутур. Ашталга сөүлүдө ол оран-саванын чутайлаар. Бир эвес эртен чылын ажаа чыткан картофель ажал-бүрү ирип дүтүр аарыгларга таварышкан болза ол чөри деңизилээр апар.

Үренинге болгаш аш-чөмгө хергелээр картофельди кышкы үдө шыгашага чалгыс аай эвес кадагалаар.

Үренин картофельди 1—1,25 метрден бедер эвес кылдыр урар, а чөмгө хергелээр оон ажал бедидир уруп болур. Картофельди 1—3 градус чылгы чөтө шыгашар. Ындыг чөтө картофель иривес, өтүр үмөс болгаш деңизин эвөш чидирер.

Картофель шыгаша чөринг температураны хүнүң-не хөмчөө турары чутула. Термометрия картофель урган оран-саванын ортузунга ында картофельдин бедер-биле дең кылдыр база ажитке 1—1,5 метр чоңушпадыр кымып кылдыр ийи азы тургузар. Кымынадыр урган картофельдин иштиги аразының болгаш оран-саванын булуңнарының температураны өй-өйдө хөмчөө турары ажитыг.

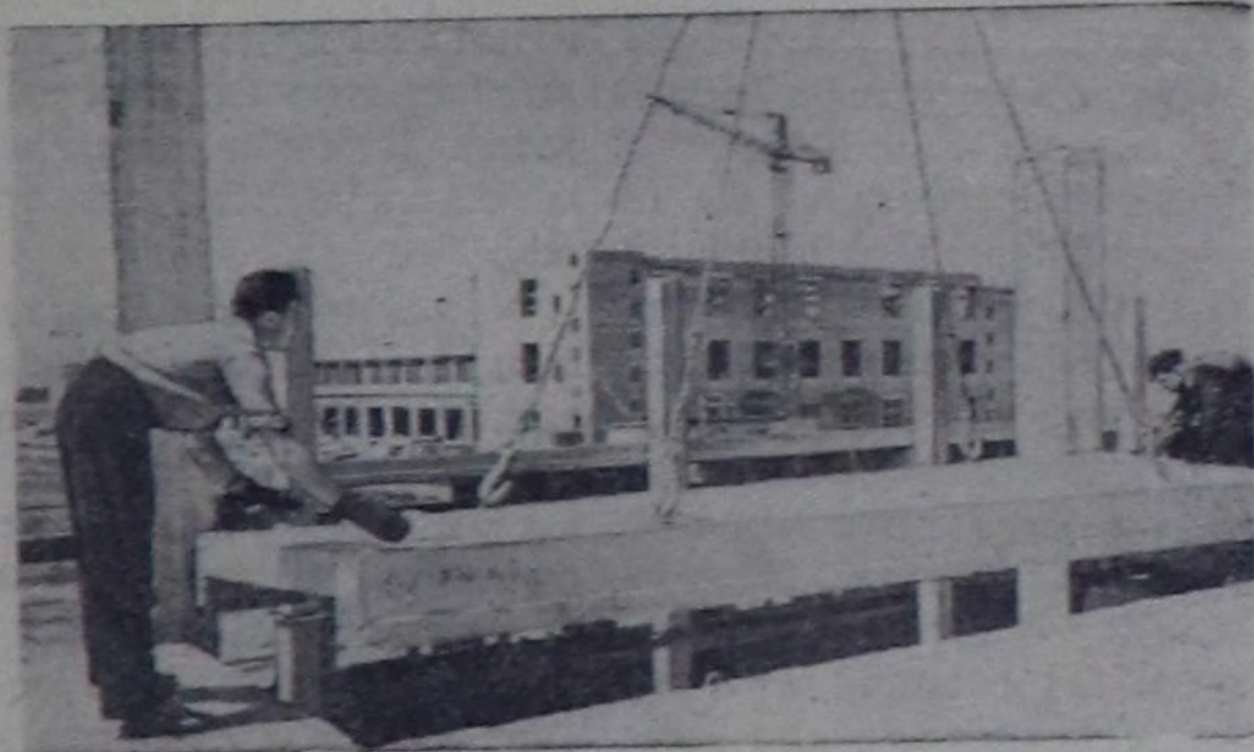
Өй-шым чөтө картофельди уруп болбас. Оваалай төккөн картофельдин кырын саванын шыгаша, шоодилар болгаш өске-даа чүгө-дө-биле шып каар. Өй-шым ол шыгашага дүжөр болгаш ааданга картофельди кургаг болур. Бир эвес ол шыгаша чамдыкта хөтүр өртүр шыгыг берсе оларын содуза чогуур. Картофель шыгаша оран-саванын температураны, агаарың өй-шым таарыштырарда агаар каксыр чөри тургузары, эжиттери өй-өйдө ажитып каап турары чутула.

Шыгаша картофельдин байдалын үргүчү хайлаарып көр. Бир эвес сайгарар ужу таварышса картан үрөөр, балыглар чоруктары кылбайн, ажаа оваарымчалыг болуру чутула.

Картофельдин ажаап алышкын болгаш кадагалаашкынны өй-шым ажитыг чорудары—ол үнелиг культураның бедер болгаш турштут дүжүдүн алырын түнденин болур.

Е. СКОРОСПЕШКИНА,
областың көдө ажал-агыг эргелелин агроному.

ЧЕДИ ЧЫЛДЫН ТУДУУНДА

Кабардин-Балкар АССР. Сонгу Кавказта эң-не улуг кылмал алгы комбинатынын Нальчикте тууду турар. Ында ам ажал-бүрү фабрикаларының болгаш төп мастерскаянын туудула.

Чурукта: механиктиг төп мастерскаянын туудула эгелге ажалын чорудуу турары. СЭТА-нын фотохроникасы.

СЕНТЯБРЬДА ҮНЕР ЧАА КИНОЛАР

Кино көрүктүлери сентябрь айда совет болгаш даштыкы киностудияларының 18 чаа уран-чечен фильм-норин областың экраннарында көрүлөр.

«Ленфильм» киностудиясы «Дүжээш бажын», «Дүнеки аалчын» деп кыска метражтыг ийи кинону түндүргөн. Ол ийи кино чүгө 9 кесектерден тургустунган ужурунда оларын чангыс угда үндүрер. «Дүжээш бажын» деп кинода кижилерге дыңнангыр, сагыш-човангыр болурун, ынакшылдыг дугайын тоожулап турар, а «Дүнеки аалчын» деп кинода чүгө бодун тоңдуруп, көрөгө чок кижилер бистиң совет өг-бүлөгө турбас ужурут деп чүвени көргүсөн.

«Урут адазын дилеп чөр» деп өңүт, уран-чечен белорус фильм областың экраннарында үнүп эгелен. Бо кино чаа киноларын өң дөзө-лериниң бирөөн, ынчангаш ону улут-даа, биче-даа кижилерин со-нуурган көрү чутаажок.

Ында бомбалашкын үзүндө не-зи өлүп калган, беш харым урут—Ленаның болгаш оон салым-чолуга улуг ролду ойнаан ыш ажал-агынын ажалдашкынны өлүгүн өлүгү Янкий дугайын чутаалап турар. Ол ийи бичи урутар Ленанын адазы—партизан отрядынын командири «Панас дайын» тып алгычкы чедир көчүт хей айымдыг ужурадагы таварыш турарын ында көргүсөн.

Фрунзениң болгаш «Алма-Атаның киностудиялары «Ирбакты даглар» деп өңүт, уран-чечен кино тоожуну кады ажалдап кылганар. Фильм Улут Октябрьин идеянын салдарын кыргыз улуска неппе-тер турарын болгаш оларын ас-кекитиң, хостуг эрте дөш, байлаар-га үдүр демиселди үндүрүп эгелээ-ни чутаалап турар.

Россиянын калбак делгем деви-сизинге Советтерниң эрге-чатырга-зы дөш маадырлыг тулчушунуарын чылдарында Кызыл Армиянын анык дайынчылары-биле кады де-миселди чорудуп турган чүт-чүс а-тыш адыгжыларын дугайын көр-гүсөн «Латыш адыгжынын дуга-йында тоожу» деп кинону Риганың киностудиясы үндүргөн. Латыш адыгжылар социалистг революция-нын түгүн камгалаар деп коммуни-стерниң кыгырынын деткип, деми-селге көдүрүп үнөр.

«Мөөң өңүтүм дугайын» деп ар-ман фильм аразында найралы хүн-нөшкүн ужурунда үзүтүн ийи анык кижилерин салым-чолугу дугайын тоожулаан. Ынчалза-даа, Рубен биле Арамга Ада-чуртун Улут дайыннын чылдарында та-варышкан аар болгаш берге шенел-делер оларын найралын катан чоңушпадыр. Рубен балыгаштырар. Арам экинчи тыны камгалап алыр, ыналза-даа боду өлүп калыр.

Совет болгаш финн кинематограф-тар «Сампо» деп өңүт, уран-чечен кинону кады ажалдап кылганар. Улутун кайгамчыктыг Сампо деп дээрбизин оорлап апарган Лоухи деп баржы хөрөжөн лама-биле де-миселди турар анык маадыр оол—Лемминкайненни дугайында леген-да фильмин кол сөждө кылдыр алдыган.

«Эмчи сестразынын демделгелде-ри» деп уран-чечен кыдат фильм амы-тынын хайраалас уруг Су-хуанын дугайын тоожулап турар.

Венгер Улус Республиканың кы-лып үндүргөн «Халлар чанында бажын» деп кинозу өг-бүлө айт-мырынга хамаарышкан. Балатон хол-дун кыдында халлар чанында ба-жынчы аарыг Ференц делегейниң ийги дайыннын өң келер. Фе-ренцти оон кенин күштүк Тера бол-гаш бичи өлүп калыр. Тера аарыг Ференцти ажаап турар. Фе-ренц дайындаш чөдө оон өлүп азырап турар, ам оон бодун ажаап тур мен, ынчангаш Ференц мени ка-дайлыгын алыр боор деп Тера болап турар. Ынчалза-даа Ференц сегий берген анык, чараш уруг Жужуу кадайлыгын алыр. Жужу биле Фе-ренцти ынакшылдыг Терага шы-а-жык аргажок човаланын таварыш-тыртырар. Тера ааарган, хүнөп турар болганда оларын чангыс че-рге чурттаар аргажок чок апар. Дагы мени кезимшикин үзүндө Тера-ны бедер хаа кырында Ференц а-дара килтерге, Тера өлүп каар, ыналза-даа оон соода халлар ча-нында бажынга аас-кежин келбес.

Ашаа өлүп каарга, өг-бүлениң амыдырал-чуртталганын сандар-пайн башкарып шыдааш хөрөжөн кижиниң дугайында «Шупту-ла бу-журганчы боор-дур» деп даңи фильме чутаалап турар.

Бодуну чуртуну хамаарышпас чөртү дөш индонези улутун деми-селениң дугайын «Турат» деп ки-нода тоожулаан.

Чоокку хүнерде тыва дыл кы-рында бажынтыг «Урут адазын ди-леп чөр», «Мөөң өңүтүм дугайын», «Латыш адыгжы дугайында тоожу», «Чеди чыл планынын дугайында расказтар» деп фильмер үнүп эге-лээр.

Бичи урутарга таарыштыр кылдырган кинолар база үнөр. Урутар «Али-Баба болгаш дөртөн дээрбечилер», «Мегечи-диги» деп өңүт киноларын сонуурган көрүлөр.

М. МАМОНОВ.

Оларнын үлүү

Току районун «Май 1-зи» кол-хозунун төү—Ий суур чыл кел-ген тууду чаагайып, чалгыс аай кырыша, класовкалыг чурталга ба-жынчы болгаш култура-амыды-ралдын чаа-чаа туудулары көскүт-биле өлүп турар.

Анда хоочун туудуларга Чамды-гыр, Мыйгачкы оларын күш-ажылчы үлүү биче эвес кирген. Колхозтун тууду ажылынга мерге-жилди кызымаккай чорутуу үнелер көргөш, ОСРЗ-ниң улус ажал-агыг-ын чедир чидиреринин делегей-лени оларын колхоз баштаар чөри бо чылды чоруткан. Олар делегей-ден келгеш, көргөн. билген чаа со-лун чүдүлдерин тууду эш-өөрүшө тааныштырып, тууду бригаданын мурнакчылары болуп турарлар.

Ч. ТОКА.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Ол нажан ажилдаар ирги

Колхозтун мурунда салдыган планнын соругаларын чедирериниң күсүлдер дөш Улут-Хем райо-нун Жданов атыг көдө ажал-агыг артелиниң ажал-ишчилери күж-енишкенин ажилдап турарлар.

Колхозтун ажал-агыгын улам ийди хөжүдериңе күжүн салып турарларын хөжөүлөңгө чагала-тын алган нитиниң ажалынга кир-жир хөтү чок ийи-чалгыс кижилер бистиң колхозта бар. Т. Чүдүм-оол мурунда чылдарда колхозтун хоон кадарып чоран.

Чүдүм-оолдун кадарган хоо чылдын-на чудаар, ажал-бүрү чы-даганнарга таварыш, өлүп хөраар турган. Ол чорук малдын ажаа-да-тежээлдезиниң багайында болуп келген. Кадарчы Чүдүм-оол ажалга харымсалга чок, чалга бөөрө кол-хоз баштаар чөри 1958 чылдын март айда кадарып ажалында ону дүжүргөн. Чүдүм-оол оон бөөр кол-хоз бодурулгезинге киришпей кел-ген. Колхоз баштаар чөри Чүдүм-оолду кадарчыдан дүжүргөш, арте-льниң эске ажалынга кирибей сула салыпканы-биле Чүдүм-оол 1959 чылдын март айда бөөр арте-льге чалгыс-даа күш-хүнүн ажалдаан, бодунуң хуузуна ажалын кылып чөртүп турар.

Т. Чүдүм-оол чүтүң-биле амы-дырап, чурттап чорутурун чутаалаар апар. Чүдүм-оол 30 баш шөө

А. СОСКАЛ.

Райпо ажылында четпестер

Бай-Тайга райпозунун чамдык магазинери чончуг хергелдерин чедир хандырып шыдаайн турда, оларын ажалыга контрольду рай-по баштаар чөри боттандырай келген. Оң түнелинде район тө-вүндө чамдык салгылашкан мага-зинерин 10—20 минута саадылган ажалды азы келжээ шак четпөндө эрте хааптар чоруктары бодуруп

Н. ШОБЕУЛ.

Автомашиналарны чөп ажыглаар

Эрөн районун «Чаа өрүк» кол-хозунун баштаар чөри автомаши-наларын техниктиг ажалдашкы-ларын техниктиг ажалдашкыче кичээлгени багай салып келген. Колхозта бар 7 автомашиналарын чүгө 4-тү ажалдап чоруп турар болгаш эскелери колдуунда-ла ажал-ладан үнгөн. Оларын ажал-бүрү артык кезектерин чөтүндөн кол-хоз контроларының херинин иштин-де үрелген ажалга чок анаа чылдып турар.

Н. САЛЫ.

Сельпо ажылында четпестер

Мөңгүн-Тайга сельпозунун ажы-лында чамдык четпестерин иш-ти-рилг чылдарын чон негеп тур-ар. Мутур-Аксы суурда сельпонуу столовазы бар. Ук столова болган чок-ла халгына берген турар. Ында белеткеп турар чөмөриңиң шынары сөөлү үдө баксыраан.

Сельпонуу белеткептер контро-зы көдө ажал-агыг продуктуларын белеткелни четпес чорудуп турар.

Д. БАЙДОС.

Кожаларывыстың дуржулгазындан

Колхозчуларнын күш-ажылынга акша-биле төлээринче шилчээнивис чүнү бергенил

1958 чылда бистиң Киров атыг колхозу удурут составтын күш-ажылынга алдыган продукциянын чөп центнер болгаш барымда-лап төлөөринче шилчээ. Оң му-рунда бо талазы-биле саналыг-ла доктаал турган, ынчаарда чөп продукция бүтүрү үлүдери ха-маан чокка тарыга чөриңиң шөлүн болгаш малдын баш саным барым-даалап саналганы кылган турган. Тарааны хөйү ажаап алган бе азы өвөштин бе, сүт чөпө сагдыганын, өт чөпө адыганын, дага чүт-галары байы кире чыгынганын—бо бүтү болза удурут составта күш-хүнүн санап бөриңге саллар чок турган болгаш—продукциянын саным көвүдөй талазы-биле со-нуургалды ажалдашкыларга боду-байн турган. Ынчаарга центнер продукция барымдаалап төлөвир тө-лөө кирген ажал-агынын бүтү адырларын хөжүдөр дугайы-нда колхозтун удурутчу кадары-нын салгып салышкынны көскү-тү-биле белдирген.

Ажалдарын чамдык хөвирлерин-ге, колдуунда мал чөмөри белет-көөринге болгаш сөөртүгө күш-хүнү санавайн, оларын кылган ажалында акша-биле төлөөрин ол-ла 1958 чылда чоруткан. Дуржу-ланын көргүсөн болза акша-биле төлөөр чорук чүгө колхозчуларын эвес, харым база суурун өске-даа

чуртакчыларын күш-ажылынын бүдүрүчүлүгүндө, ажалга сонуу-галында-ла белдирген. Ол ажитыг баштайгы түнел-дерин холбаштыр колхозтун баштаар чөри ажал төлөвириниң чаа чүрү-мүн, чүд дөзөгө—күш-хүнү сана-вайн акша-биле төлөөрин ажалдап кылгаш, чугаалажып дөзөг-биле колхозчуларын нити хуралыга килерген. Нити хурал оң айттыр-гын үр болгаш хайыншкыннын чу-гаалашкан. Анда хүлөп алдыган шиптирин бөтүр савага-биле ки-жиге олашкан түнүң ай сангына 70 хуузу акша-биле төлөп бөөр болган. А 15 хуузу колхозчуларда тырттып алыр, оон орунга колхоз-чулар колхозтан көдө ажал-агыг продуктуларын, колдуунда тарааны күрүниң садып алыр өртөн бау-гаар алырлар. Оон өске 15 хуузу маадылал фондусу хөвирлиг кыл-дыр тырттып алыр, ынчаарга ону төлөөри колхозтун, ажал-агыг ажал-чорудууларынын түнелден хамаарыш болгаш.

Бодуну болуп бүтү-ле тавары-галарда төлөөрин продукциянын едигинин барымдаалап—центнер сагдыган сүтү, алдыган өтти, белеткелтиңни сенини, ажааттын-ган тарааны, кыргыттынган дүктү болгаш өске-даа чүдүлдерин барым-даалап төлөөр. Трактористерниң кылган ажалында төлөөрин база ол-

ла ышкан принципке тургускан, оон харазы-биле төлөвирин хөмчөө-лөрин болгаш хөвирлериниң ажал-биле колхозчуларын ажал-агыг кыл-дыр үлөштор көрү үзүтканынган.

Удурут составтын күш-ажылы-га төлөөрин алдыган продукция-нын өртөн үзүңгө (садып алыр өртөн бөзүгээр) азы чөпө акша кир-генинге хамаарыштыр төлөп турар. Колхозтун даргазында төлөөрде кол-хозтун чылда акша орулгазы 1,5 миллион рубль болганда—айда 1300 рубльди, ол бүтүн чартык миллион рубльден ажып кирген орулгазын 100000 рубль бүтүрүңгө олаштыр айда 20-20 рубльди тө-лөп турар. Агроном, зоотехник, ме-ханик болгаш бухгалтер колхоз даргазында төлөөрин 70-ден 90 чедир хуузуң иштинге төлөвирин алыр. Трактор-хөвү бригадалары-нын бригадирлеринге калдыгыл дөзөгө, бригада чылда 0,5 миллион рубль орулга алганда—айда 1000 рубль алыр кылдыр санаар болгаш ол чартык миллионну ажып алды-ган 100000 муң рубль бүтүрүңгө хамаарыштыр 50-50 рубльди тө-лөп турар. Мал ажалын эргелээ-ни кижиге (бо кижиниң эргелден бө-тү фермалар туруп турар болгаш биче ферма эргелекчил дүжаал чок) мал ажалынын продукциянын чылда 0,5 миллион рубль түңгө алган болза—айда анаа 800 рубль

төлөөр болгаш оортан ажып алды-ган 100000 рубль бүтүрүңгө олаш-тыр 100 рубльди ол ап турар.

Колхозчуларын ажал төлөвириниң мындыг болуру: сааңчыларын айда 400-тен 800 рубль чедир, хаваан ажалчыларын—айда 500-тен 1200 рубль чедир, трактористерин—400-тен 1100 рубль чедир, чолаачыларын—500-тен 1100 рубль чедир, баянчыларын—400-тен 1200 рубль чедир.

Бир эвес колхоз ажал төлөвирин-ге бөөр талазы-биле бети дөзөгө-ле беш ай иштинде курамын фондуту болуу болза, чүгө ынчаарда колхоз-ка акша-биле төлөөр чорукче шил-чегин болдунуп болур деп чамдык кижилер ынчаар санап турар. Кол-хозчулар-биле ай бүтүрүңгө санажыр апар болгай, ынчаарга колхозтун экономикаын ап көөргө, баштайгы чартык чылда акша киришкенин өвөш болур, акша орулгаларын кол түнерин чылдын ийги чө-тинде ап турар болгай бис—деп олар таймылап турарлар.

А бистиң колхозка курамын фон-дугу турбаан. Ынчангаш, колхоз-чулар-биле чогуур өйүңде санажыр төлөөр, чылдын баштайгы чартыгын-да кирер акша орулгазы өссүн дөш, колхозтун ажал-агыг ажал-чоруду-галын шак ынчаар өдө тургузары херектиг аларган. Ол соруга-биле колхоз болза пилораманы тышкап тургускан, колхозтун арга-арын ажитыг ажалдарын органистаан, колхозтун автомашиналарын чүк сөөртүрүн төлөвиринг болдурган болгаш кол-ла чүе—малдын про-дуктулуг чорутуу улам бедидер бол-гаш малдын, бирги элчегде хава-нын баш саным сандыг сазар

чорукту чылдын төңүзүндө эвес, ха-рын чылдын баштайгы чартында чорудар соруга-биле мал ажалын-га улуг ажалды чоруткан турган. Ажал-агыг бүтүрүңгө чогуур ку-ралылар бар болуп турар. Чүгө оларын тышкап, ажалгаары эрге-жок чутула.

Колхозчулар-биле чогуур өйүңде санажыр дөш акша-хөргенини «а-зы» тытары эргежок чутула болу бөри— акша-биле төлөөринче шилчегениң бирги ажитыг тала-зы ол болган. Колхозтун удурутчу составын шипын олутуп бөөр чоруп оон-биле узутоктынган. Чүд дөзөгө бухгалтер чөри сөттарын чогуур өйүңде кирип негээрин болгаш акша-хөргениниң кирип ту-дарынын дугайында ылавылаштыр, сагышы салыр ужурут апарган.

Колхозтун баштаар чөри болгаш фермаларын, бригадаларын уау-ручуларын акша орулгаларын ду-гайында доктаал сагышы салыр, а ону холбаштыр ажал-агыгын продуктулуг болурунун дугайында эргелгил-биле, келир үени бодоп эвес, харым ам, бөгүн-не сагыш са-гыш ужурут болу берген. Күзүн-зе-даа, күзөвезинде-даа, акшаны ылавыла тылар апар, оон башка колхозчулар-биле санчап санажыр деп. Ай сангында санажыла кы-лыр чорукту эргежок чутула са-гыш амыр олутур чорукту болду-р-бастаан, ол дөзөгө кижилерин да-лаштырып, иди берип турган.

Ынчангаш оон түнели багай эвес болган. Колхоз дөзөгө колхоз-чуларга акша төлөөрин чангыс-дө-лүн саздаткан. Орулга дөзөвиле чылдын баштайгы чартында амыр күсүттегинен. Дөзөвиле бөзүгээр

542 муң рубльди кирир турган болза хөрен кырында 632 муң рубль алдыган.

Акша-биле төлөөринче шилчеге-нин ийги ажитыг талазы чүд болган дөзөгө акша-хөргенин ча-рыгдар талазы-биле колхозтун улам камналгыг апарганы болур. Акша колхозчулар-биле санажыры-га хөрен апар, оон өске соругалар-га акша чарыгдар апарган тавары-га бүтүрүңгө: «Ол чөпө ажалгай барып болбас бис бе?» деп айттыр туруп келир болу берген. А күш-хүн

